

Op donderdag 9 november om 13:45h verdedigt Reijer Passchier zijn proefschrift over 'informal constitutional change' in het Groot Auditorium van de Universiteit Leiden. Zijn promotor is Professor Wim Voermans. Iedereen is welkom!

Grondwetten

Tegenwoordig heeft bijna elk land ter wereld een grondwet. Een grondwet is een centrale wet waarin belangrijke constitutionele normen zijn opgenomen. Iedere grondwet bevat een speciale herzieningsprocedure. Deze procedures maken het meestal relatief moeilijk om grondwettelijke normen te veranderen, maar niet onmogelijk. Het idee hierachter is dat grondwetten het evenwicht moeten vinden tussen stabiliteit en flexibiliteit. Zij moeten enerzijds constitutionele normen beschermen tegen de waan van de dag. Anderzijds moeten zij het mogelijk maken voor constitutionele actoren om deze normen op ordelijke en legitieme wijze aan te passen aan veranderende eisen en omstandigheden.

Informele constitutionele verandering

Vanwege hun belangrijke functie worden grondwettelijke herzieningsprocedures vaak gezien als een essentieel element van een rechtsstatelijk democratisch systeem. Volgens sommige constitutionalisten is grondwettelijke herziening zelfs de enige wijze waarop een grondwet kan en mag veranderen. Recent vergelijkend onderzoek wijst echter uit dat in veel constitutionele democratieën grondwettelijke herziening niet de enige manier is waarop grondwettelijke normen veranderen, en in sommige gevallen zelfs niet de belangrijkste. Het lijkt erop dat veranderingen in grondwettelijke normen veel vaker dan gedacht geëffectueerd worden door alternatieve, informele processen. Deze processen kunnen zowel van juridische aard zijn, bijvoorbeeld 'gewone' wetgevingsprocedures en rechterlijke procedures, als van niet juridische aard, zoals veranderingen in politieke praktijken. Als de betekenis van grondwettelijke normen verandert zonder dat de tekst van de grondwet waarin deze normen zijn opgenomen formeel wordt herzien, dan spreekt de rechtsvergelijkende literatuur vaak van 'informele constitutionele verandering'.

Vragen

Het fenomeen van informele constitutionele verandering roept een aantal belangrijke vragen op die centraal staan in dit proefschrift. Hoe moeten wij verandering van constitutionele normen die plaatsvinden zonder grondwettelijke herziening begrijpen? Hoe kunnen wij zulke veranderingen, bij afwezigheid van sporen in de tekst van de grondwet, identificeren? Wat verklaart waarom in constitutionele democratieën die leven onder een centrale constitutionele tekst – een grondwet – constitutionele veranderingen soms plaatsvinden buiten de eisen van de formele herzieningsregels die deze tekst bevat om? Kunnen informele processen van constitutionele verandering de functies van grondwettelijke herzieningsprocedures vervangen? En zo ja, in hoeverre en onder welke voorwaarden?

Relevantie

Door het bestuderen en vergelijken van actuele cases uit Japan, de Verenigde Staten en Duitsland, werpt dit proefschrift niet alleen nieuw licht op vragen over informele

constitutionele verandering, het daagt ons ook uit om onze ideeën over hoe recht en politiek zich tot elkaar verhouden in de loop van de tijd te herzien. Een onderzoek naar het belangrijke thema van informele constitutionele verandering is in het bijzonder relevant in een tijd waarin de context waarin constitutionele normen zijn ingebed sneller wijzigt dan ooit.